

Odporovatelnost

Jako odporovatelná právní jednání lze postihnout dlužníkem sjednané smlouvy, jimiž dlužník umožní svým věřitelům v situaci, kdy není schopen uhradit jejich splatné pohledávky peněžítým plněním, uspokojit je „naturální“ formou, tj. převodem jiného majetku (ať již movitého či ve formě pohledávek). Judikatura při výkladu § 240 insolvenčního zákona tak dopadá na případy, kdy si dlužník z řady svých věřitelů vybere jednoho (některé), jemuž umožní se uspokojit touto formou plnění, ač ostatní věřitelé nedostanou peněžité plnění ani tuto „náhradu“ a nezbyvá jim než čekat na (možné a v zásadě jen poměrné) uspokojení v následném insolvenčním řízení. Jde tak o uspokojení věřitelů, kteří „již mají“ své pohledávky za dlužníkem a „pouze“ nemají jak je uspokojit, proto berou „zavděk“ alespoň tímto způsobem uspokojení.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky č.j. 29 ICdo 51/2020-190 ze dne 28.4.2022)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobce Mgr. R.S., se sídlem v H., jako insolvenčního správce dlužníka VDI Meta - výrobní družstvo invalidů, proti žalovanému Plastic CZ s. r. o., se sídlem v U.H., zastoupenému Mgr. Ing. M.Š., advokátem, se sídlem v P., o odpůrcí žalobě, vedené u Krajského soudu v Ostravě pod sp. zn. 37 ICm 257/2016, jako incidenční spor v insolvenční věci dlužníka VDI Meta - výrobní družstvo invalidů, se sídlem O., vedené u Krajského soudu v Ostravě pod sp. zn. KSOS 37 INS 31576/2014, o dovolání žalobce proti rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 24. září 2019, č. j. 37 ICm 257/2016, 13 VSOL 602/2019-160 (KSOS 37 INS 31576/2014), tak, že dovolání se zamítá.

Z odůvodnění:

1. Rozsudkem ze dne 8. března 2019, č. j. 37 ICm 257/2016-97, ve znění doplňujícího usnesení ze dne 23. dubna 2019, č. j. 37 ICm 257/2016-120, Krajský soud v Ostravě (dále též jen „insolvenční soud“), zamítl žalobu, jíž se žalobce (Mgr. R.S., jako insolvenční správce dlužníka VDI Meta - výrobní družstvo invalidů) vůči žalovanému (Plastic CZ s. r. o.) domáhal určení, že smlouva o postoupení pohledávek, uzavřená dne 18. srpna 2014 mezi dlužníkem a žalovaným (dále jen „první postupní smlouva“), jejímž předmětem bylo postoupení pohledávky ve výši 26 770,35 EUR s příslušenstvím z titulu nezaplacené kupní ceny vůči Alfa Plastik, a. s., (dále jen „společnost A“) je zdánlivým právním jednáním a nepřihlíží se k ní (bod I. výroku), zamítl žalobu na určení, že smlouva o postoupení pohledávek, uzavřená dne 20. října 2014 mezi dlužníkem a žalovaným (dále jen „druhá postupní smlouva“), jejímž předmětem bylo postoupení pohledávky ve výši 1 010 375,40 Kč s příslušenstvím z titulu nezaplacené kupní ceny vůči společnosti A, je zdánlivým právním jednáním a nepřihlíží se k ní (bod II. výroku), určil, že první postupní smlouva je neúčinným právním úkonem vůči věřitelům dlužníka (bod III. výroku), určil, že druhá postupní smlouva je neúčinným právním úkonem vůči věřitelům dlužníka (bod IV. výroku), uložil žalovanému zaplatit žalobci do majetkové podstaty dlužníka částky 26 770,35 EUR a 1 010 375,40 Kč (bod V. výroku), uložil žalovanému zaplatit žalobci náklady řízení ve výši 510,70 Kč (bod VI. výroku) a dále uložil žalovanému zaplatit České republice - Krajskému soudu v Ostravě soudní poplatek ve výši 2 000 Kč a náklady řízení ve výši 523 Kč (body VII. a VIII. výroku).

2. Insolvenční soud vyšel zejména z toho, že:

[1] Stejně zboží bylo předmětem dvou kupních smluv uzavřených mezi žalovaným a dlužníkem a rovněž mezi dlužníkem (jako dodavatelem) a společností A. Důvodem pro to, aby se zboží, které by jinak mohlo být dodáno žalovaným přímo společnosti A, dostalo do dispozice dlužníka, byla potřeba společnosti A splnit povinnost vyplývající ze zákona č. [435/2004](#) Sb., o zaměstnanosti, tedy potřeba „náhradního plnění“, neboť kdyby zboží „neprošlo“ společností zaměstnávající osoby se zdravotním postižením, nesplnila by společnost A tuto povinnost. To vedlo k tomu, že mezi žalovaného a společnost A vstoupil dlužník a společnost A byla ochotna zaplatit za zboží cenu vyšší, než kolik by zaplatila, kdyby zboží odebrala přímo od žalovaného.

[2] Dlužník zboží, které prodal společnosti A za cenu 28 108,91 EUR, nakoupil od žalovaného za 26 770,35 EUR, a zboží, které prodal společnosti A za 1 060 851 Kč, nakoupil od žalovaného za 1 010 375,66 Kč.

[3] „Reálně“ bylo zboží distribuováno žalovaným přímo společnosti A a dodávky přes dlužníka byly tzv. přefakturovány, a tedy přeprodány, a to proto, aby dlužník mohl získat provizi. K uzavírání smluv o postoupení pohledávek (a následným zápočtům) docházelo až v době, kdy měl dlužník ekonomické problémy.

[4] Dlužník uzavřel s žalovaným dvě smlouvy o postoupení pohledávek, a to pohledávek, které měl za společností A z titulu kupních smluv za zboží vyúčtovaných fakturami č. 4116000171 a č. 4116000016, avšak pouze zčásti. Součástí těchto smluv bylo ustanovení, podle něhož bude postoupená pohledávka započtena nejpozději do 14 dnů od podpisu smlouvy proti pohledávkám, které má postupník za postupitelem. Po oznámení o postoupení pohledávek společnost A, vědoma si svých závazků vůči dlužníku, zaplatila žalovanému, čímž se vůči dlužníku zprostita svého závazku v rozsahu toho, co jí bylo oznámeno. V době, kdy dlužník neměl finanční problémy, fungovalo poskytování náhradního plnění tak, že dlužník zboží nakoupil a dodal je koncovému zákazníkovi. Jakmile dlužník obdržel kupní cenu, zaplatil dodavateli zboží a ponechal si provizi za poskytnutí náhradního plnění.

[5] K uzavření obou postupních smluv došlo v době, kdy byl dlužník v úpadku.

[6] Prohlášením o jednostranném zápočtu z 25. srpna 2014 a 9. listopadu 2014 žalovaný provedl zápočet své pohledávky vyúčtované fakturou č. 2014030 ve výši 26 770,35 EUR a pohledávky vyúčtované fakturou č. 2014040 ve výši 1 010 375,40 Kč dlužníku oproti jeho pohledávkám vzniklým z postupních smluv.

[7] Insolvenční řízení na majetek dlužníka bylo zahájeno dne 24. listopadu 2014; usnesením ze dne 27. ledna 2015, č. j. KSOS 37 INS 31576/2014-A-33, insolvenční soud zjistil úpadek dlužníka, na jeho majetek prohlásil konkurs a žalobce ustanovil insolvenčním správcem.

[8] Odpůrčí žaloba byla insolvenčnímu soudu doručena dne 26. ledna 2016.

3. Na tomto základě insolvenční soud – vycházející z § 235 a § 240 zákona č. [182/2006](#) Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), a z § 1879 a § 1982 zákona č. [89/2012](#) Sb., občanského zákoníku (dále také jen „o. z.“) – dospěl k závěru, že dlužník uzavřením postupních smluv nedosáhl toho, že z obchodů (pro poskytování náhradního plnění) dojde k uspokojení dodavatele i koncového zákazníka a jemu zůstane provize, ale toho, že smlouvami vyřešil pouze své pohledávky za společností A tak, že je bezúplatně postoupil žalovanému, čímž se zbavil možnosti domáhat se úhrady dodaného zboží. Společnost A po oznámení o postoupení pohledávek zaplatila žalovanému, čímž došlo k vypořádání smluvního vztahu mezi dlužníkem a společností A, avšak vztah mezi dlužníkem a žalovaným vypořádán nebyl, neboť dlužník žalovanému za dodané zboží nezaplatil.

4. Postupní smlouvy měl insolvenční soud za bezúplatné, neboť nebylo prokázáno, že by obsahovaly ujednání o úplatě. Uvádí se v nich pouze to, že postoupené pohledávky budou započteny proti pohledávkám, které má postupník za postupitelem, což není dohoda o úplatě. Formulace v prvním odstavci čl. II. obou postupních smluv je „nereálná, a proto nesprávná“, protože se nelze dohodnout na započtení pohledávek, které nejsou vzájemné. Jednostranným zápočtem hodlal žalovaný započíst své pohledávky za dlužníkem proti pohledávkám, které měl dlužník za třetím subjektem (společností A), což není možné. K zániku pohledávek tedy takovýmto úkonem (jednostrannými zápočty) nedošlo.

5. Insolvenční soud dovodil, že k uzavření obou postupních smluv došlo v době, kdy byl dlužník již v úpadku, jak to vyplývá z údajů získaných z insolvenčního spisu. Současně uvedl, že šlo o bezúplatné právní úkony (pro absenci údaje o úplatě) a že nebyl naplněn žádný z liberačních důvodů uvedených v § 240 odst. 4 insolvenčního zákona. Žalovanému muselo být patrné, že způsob zániku pohledávek předvídaný postupními smlouvami není standardním plněním dluhu; proto nejednal s náležitou pečlivostí. Postupní smlouvy tak měl insolvenční soud za neúčinné podle § 240 insolvenčního zákona. Současně uložil žalovanému vydat do majetkové podstaty dlužníkovo plnění z těchto neúčinných právních úkonů, tedy částky 26 770,35 EUR a 1 010 375,40 Kč.

6. Závěrem insolvenční soud uvedl, že žalobce uplatnil eventuální petit tak, že primárně žádal, aby bylo určeno že obě postupní smlouvy jsou zdánlivým právním jednáním, k němuž se nepřihlíží. Insolvenční soud rozhodl tak, že primární petit zamítl (a vyhověl petitu eventuálnímu).

7. K odvolání žalovaného Vrchní soud v Olomouci v záhlaví označeným rozsudkem změnil rozsudek insolvenčního soudu v bodech III., IV., V. a VII. tak, že se zamítá žaloba na určení neúčinnosti obou postupních smluv a na zaplacení částek 26 770,35 EUR a 1 010 375,40 Kč a že se žalovanému neukládá zaplatit soudní poplatek (první výrok). Současně odvolací soud uložil žalobci zaplatit žalovanému na nákladech prvostupňového řízení částku 46 285,60 Kč a na nákladech odvolacího řízení částku 24 359 Kč (druhý výrok) a České republice - Krajskému soudu v Ostravě náklady řízení ve výši 523 Kč (třetí výrok).

8. Odvolací soud po zopakování dokazování vyšel též z toho, že:

[1] Podle obsahu první postupní smlouvy postupitel (dlužník) touto smlouvou postupuje a podpisem této smlouvy již částečně postoupil postupníkovi (žalovanému) peněžitou pohledávku v celkové výši 26 770,35 EUR včetně příslušenství a práv, která se k této pohledávce vztahují, kterou má za společností A, vedenou pod č. faktury 4116000016. Postupitel prohlašuje, že postoupená pohledávka v celkové výši 28 108,91 EUR není ke dni postoupení splněna, existuje v deklarované výši a nebyla promlčena (článek I.). Smluvní strany se dohodly, že předmětná pohledávka bude započtena nejpozději do 14 dnů od podpisu smlouvy proti pohledávce, kterou má postupník za postupitelem v celkové výši 26 770,35 EUR včetně DPH plynoucí z dosud nezaplacené faktury, vystavené postupníkem pod č. 20140030. Započtením vzájemných pohledávek mezi postupitelem a postupníkem tyto pohledávky do výše jejich vzájemného krytí zanikají okamžikem, kdy se setkaly a staly se způsobilé k započtení (článek II.).

[2] Přípisem ze dne 18. srpna 2014 dlužník oznámil společnosti A postoupení své pohledávky žalovanému, a to pohledávky na úhradu kupní ceny plnění předaného dne 12. srpna 2014, fakturovaného fakturou č. 4116000016 na částku 28 108,91 EUR včetně DPH, z níž byla postoupena část pohledávky v rozsahu 26 770,35 EUR, a žádá o úhradu části postoupené pohledávky na označený účet přímo postupníkovi s tím, že zbývající část pohledávky ve výši 1 338,56 EUR žádá uhradit na účet uvedený na daňovém dokladu č. 4116000016.

[3] Dne 15. srpna 2014 vystavil dlužník jako dodavatel společnosti A jako odběrateli fakturu č. 4116000016 s datem zdanitelného plnění 12. srpna 2014 na částku 28 108,91 EUR včetně DPH s

tím, že byla vystavena dle objednávky č. P24400276.

[4] Dne 12. srpna 2014 vystavil žalovaný fakturu č. 20140030 na částku 26 770,35 EUR s datem zdanitelného plnění 12. srpna 2014 a vyúčtoval jí dlužníkovi cenu zboží dle objednávky č. P24400276.

[5] V prohlášení o jednostranném zápočtu ze dne 25. srpna 2014 žalovaný oznámil dlužníkovi provedení zápočtu pohledávky dle dokladu „VF 2014030“ vystaveného dne 12. srpna 2014 na částku 26 770,35 EUR oproti pohledávce dlužníka z titulu odměny za postoupení pohledávky ve výši 26 770,35 EUR dle první postupní smlouvy.

[6] Podle obsahu druhé postupní smlouvy postupitel (dlužník) touto smlouvou postupuje a podpisem této smlouvy již částečně postoupil postupníkovi (žalovanému) peněžitou pohledávku v celkové výši 1 010 375,40 Kč včetně příslušenství a práv, která se k této pohledávce vztahují, kterou má za společností A, vedenou pod č. faktury 4116000171. Postupitel prohlašuje, že postoupená pohledávka v celkové výši 1 060 851 Kč není ke dni postoupení splněna, existuje v deklarované výši a nebyla promlčena (článek I.). Smluvní strany se dohodly, že předmětná pohledávka bude započtena nejpozději do 14 dnů od podpisu smlouvy proti pohledávce, kterou má postupník za postupitelem v celkové výši 1 010 375,40 Kč včetně DPH plynoucí z dosud nezaplacené faktury, vystavené postupníkem pod č. 2014040. Započtením vzájemných pohledávek mezi postupitelem a postupníkem tyto pohledávky do výše jejich vzájemného krytí zanikají okamžikem, kdy se setkaly a staly se způsobilé k započtení (článek II.).

[7] Přípisem ze dne 20. října 2014 dlužník oznámil společnosti A postoupení své pohledávky žalovanému, a to pohledávky na úhradu kupní ceny plnění předaného dne 8. října 2014, fakturovaného fakturou č. 4116000171 na částku 1 060 851 Kč včetně DPH, z níž byla postoupena část pohledávky v rozsahu 1 010 375 Kč, a žádá o úhradu části postoupené pohledávky na označený účet přímo postupníkovi s tím, že zbývající část pohledávky ve výši 50 475,60 Kč žádá uhradit na účet uvedený na daňovém dokladu č. 4116000171.

[8] Dne 8. října 2014 vystavil dlužník jako dodavatel společnosti A jako odběrateli fakturu s datem zdanitelného plnění 8. října 2014 na částku 1 060 851 Kč s tím, že je fakturována částka za zboží dodané dle objednávky č. P24400467.

[9] Dne 8. října 2014 vystavil žalovaný fakturu č. 20140040 na částku 1 010 375,40 Kč s datem zdanitelného plnění 8. října 2014 a vyúčtoval jí dlužníkovi cenu zboží dle objednávky č. P24400467.

[10] V prohlášení o jednostranném zápočtu ze dne 9. listopadu 2014 žalovaný oznámil dlužníkovi provedení zápočtu pohledávky dle dokladu „VF 2014040“ vystaveného dne 8. října 2014 na částku 1 010 375,40 Kč oproti pohledávce dlužníka z titulu odměny za postoupení pohledávky ve výši 1 010 375,40 Kč dle druhé postupní smlouvy.

9. Odvolací soud – cituje § 111, § 140, § 235, § 240 a § 241 insolvenčního zákona a § 81 zákona o zaměstnanosti – nejprve přisvědčil insolvenčnímu soudu v závěru, že žaloba je včasná a že dlužník uzavřel obě postupní smlouvy v době, kdy již byl v úpadku.

10. Dále odvolací soud zdůraznil, že obě postupní smlouvy byly uzavřeny v souvislosti s obchodními případy, v nichž byly uzavřeny dvě kupní smlouvy na totožné zboží, přičemž jedna smlouva byla uzavřena mezi žalovaným jako dodavatelem a dlužníkem jako odběratelem a druhá mezi dlužníkem jako dodavatelem a společností A jako odběratelem. Dlužníku vznikl závazek vůči žalovanému zaplatit kupní cenu dodaného zboží a vůči společnosti A mu vznikla pohledávka na zaplacení kupní ceny dodaného zboží. Účelem vzniku těchto vzájemně souvisejících „dvojic“ kupních smluv na

totožné zboží a důvodem, pro který obchody nebyly sjednány přímo mezi žalovaným a společností A, nebyla realizace dodavatelsko-odběratelských vztahů mezi dlužníkem a společností A, ale potřeba této společnosti splnit povinnost dle § 81 odst. 1 zákona o zaměstnanosti formou „náhradního plnění“ dle § 81 odst. 2 písm. b/ tohoto zákona.

11. Splnění povinnosti náhradního plnění probíhalo tak, že dlužník na základě požadavku společnosti A vůči žalovanému (viz shodná čísla objednávek na fakturách vystavených žalovaným i dlužníkem) nakoupil u žalovaného zboží pouze formálně, a to za nižší cenu, než za jakou toto zboží obratem „prodal“ společnosti A. Rozdíl mezi nákupní cenou zboží a jeho prodejní cenou představoval odměnu dlužníka za „přefakturaci“, přičemž zboží bylo dodáno žalovaným (dodavatelem) přímo společnosti A („koncovému odběrateli“) podle jeho objednávky zasláné žalovanému. Dlužník tuto „službu“ poskytl společnosti A pouze na základě listin, zasláných mu stranami faktického smluvního vztahu, přičemž úhrady zboží mezi dodavatelem a koncovým odběratelem probíhaly až do srpna roku 2014 prostřednictvím dlužníka. Následně, z důvodu blokace účtu dlužníka, byly úhrady zboží řešeny postupováním částí pohledávek dlužníka za koncovými odběrateli na dodavatele (v rozsahu odpovídajícím ceně jimi dodaného zboží), a úhrada pohledávek dodavatelů z kupních smluv za dlužníkem byla řešena zápočty, přičemž toto řešení úhrady závazků dlužníka inicioval dlužník (jak plyne ze skutkových zjištění insolvenčního soudu). Kupní cena zboží dodaného dlužníku tak byla dodavatelům fakticky hrazena přímo koncovým odběratelem.

12. Na rozdíl od insolvenčního soudu však odvolací soud dospěl k závěru, že jediný logický výklad ujednání obsažených v člancích I. a II. obou postupných smluv je takový, že započtena měla být pohledávka dlužníka z titulu ceny postoupené části pohledávky ve výši její nominální hodnoty oproti pohledávce žalovaného z titulu fakturovaného zboží (jeho kupních cen). Tomu odpovídal i obsah prohlášení žalovaného o jednostranném zápočtu, v nichž oznámil dlužníku, že provedl zápočet svých pohledávek za dlužníkem (ve výši 26 770,35 EUR dle faktury č. 2014030 a ve výši 1 010 375,40 Kč dle faktury č. 20140040) oproti pohledávkám dlužníka z titulu odměny za postoupení pohledávek dle obou postupných smluv. To ostatně byla zavedená praxe dlužníka při postupování pohledávek, jak uvedla ve své výpovědi před insolvenčním soudem svědkyně J. K.

13. Odvolací soud proto uzavřel, že vůlí smluvních stran obou postupných smluv bylo sjednání úplaty za postupované části pohledávek dlužníka za společností A ve výši jejich (postupovaných) nominálních hodnot, tedy u první postupní smlouvy v částce 26 770,35 EUR a u druhé postupní smlouvy ve výši 1 010 375,40 Kč. Proto neměl za správný ani závěr insolvenčního soudu o „nereálnosti“ ujednání v článku II. každé postupní smlouvy, obsahující dohodu o budoucím zápočtu vzájemných pohledávek, tedy pohledávek dlužníka za žalovaným z titulu ceny smlouvami postoupených pohledávek a pohledávek žalovaného z titulu dlužníkem fakturovaných cen zboží.

14. Dále odvolací soud – cituje judikaturu Nejvyššího soudu – dovodil, že postupní smlouvy nenaplňují „znaky neúčinného právního úkonu“ dlužníka podle § 235, § 240 a § 241 insolvenčního zákona. Přestože neúčinným právním úkonem může být i dohoda o započtení, a právě dohodu o budoucím započtení pohledávek obsahovaly obě postupní smlouvy, odvolací soud dospěl k závěru, že v daném případě byly naplněny podmínky přípustnosti tohoto započtení podle § 140 odst. 3 insolvenčního zákona.

15. Odvolací soud dále vyjádřil přesvědčení, že i kdyby nebyl splněn předpoklad započtení pohledávek žalovaného podle dohody uzavřené v postupných smlouvách, nebylo by možno ani tak odpůřící žalobě vyhovět. K tomu předeslal, že podstatou neúčinnosti právních úkonů podle insolvenčního zákona je především zajištění ochrany věřitelů před právními úkony dlužníka, které v konečném důsledku krátí možnost jejich uspokojení, odkazuje na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. února 2014, sp. zn. 29 Cdo 677/2011, uveřejněný pod číslem 60/2014 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. října 2016, sp. zn. 29 Cdo 3815/2014, a rozsudek

Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2018, sen. zn. 29 ICdo 17/2016, uveřejněný pod číslem 56/2019 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. V řízení přitom bylo prokázáno, že skutečný „dodavatelско-odběratelský“ vztah vznikl a byl realizován mezi žalovaným jako dodavatelem a společností A jako odběratelem, tedy mimo dlužníka, který na jeho vzniku a realizaci nijak neparticipoval a byl ho účasten jen z důvodu splnění povinnosti společnosti A dle § 81 zákona o zaměstnanosti z důvodu „přefakturace“, za což obdržel odměnu. Postupní smlouvy pak byly uzavřeny nikoli z důvodu skutečných „dodavatelско-odběratelských“ vztahů mezi dlužníkem a žalovaným a dlužníkem a společností A, ale z důvodu splnění faktické povinnosti společnosti A vůči žalovanému. Podle odvolacího soudu tak nelze učinit závěr, že postupními smlouvami došlo k nelegitimnímu úbytku majetku dlužníka, který měl sloužit k uspokojení pohledávek jeho nezajištěných věřitelů, a že byl porušen zájem, jehož ochranu insolvenční zákon úpravou odporovatelnosti právních úkonů dlužníka zajišťuje.

16. Odvolací soud s přihlédnutím ke skutečným vztahům mezi účastníky smluvních ujednání, důvodu jejich vzniku a z nich vyplývajících vypořádání dospěl k závěru, že aplikace ustanovení insolvenčního zákona o neúčinnosti úkonu dlužníka na daný případ, která by byla formálně souladná s jeho textem, avšak odhlížející od reálných vztahů mezi dlužníkem, žalovaným a společností A, by byla přepjatým formalismem, který je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, a takovým postupem by došlo k porušení práva žalovaného na soudní ochranu, zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

17. Z uvedených důvodů odvolací soud rozsudek insolvenčního soudu v odvoláním napadené části změnil tak, že se žaloba i ve zbývajícím rozsahu zamítá.

18. Proti prvnímu výroku rozsudku odvolacího soudu v rozsahu věci samé (posuzováno podle obsahu) podal žalobce dovolání, jehož přípustnost vymezuje ve smyslu § 237 zákona č. [99/1963](#) Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“), argumentem, že napadené rozhodnutí spočívá na vyřešení otázek hmotného práva, při jejichž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, namítaje, že napadený rozsudek spočívá na nesprávném právním posouzení věci (dovolací důvod dle § 241a odst. 1 o. s. ř.), a navrhuje, aby Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

19. Konkrétně dovolatel formuluje následující otázky:

[1] Vede absence údaje o úplatě (za) postoupení pohledávky v písemné smlouvě o postoupení pohledávky uzavřené již za účinnosti zákona č. [89/2012](#) Sb., občanského zákoníku účinného od 1. ledna 2014, k závěru o bezplatnosti jejího postoupení?

[2] Je smlouva o postoupení pohledávky právním úkonem bez přiměřeného protiplnění, i pokud úplata za postoupení pohledávky byla sjednána v částce rovnající se nominální výši postupované pohledávky, ale je zjevné, že žalovaný smlouvu neuzavřel s vůlí uhradit sjednanou úplatu, nýbrž proto, aby zde vznikla pohledávka dlužníka (z titulu úplaty za postoupení pohledávky), proti které by započel své pohledávky za dlužníkem a současně, aby se stal namísto dlužníka (novým) věřitelem pohledávky za třetím subjektem?

20. Dovolatel především polemizuje se závěrem odvolacího soudu, že pohledávky dlužníka vůči společnosti A měly být podle obou postupných smluv postoupeny za úplatu. Má za to, že z konkrétního obsahu písemných smluv žádná ujednání o ceně, za kterou dlužník postupuje pohledávky žalovanému, nevyplývají. Podle dlužníka ani nový občanský zákoník nemá ujednání o úplatnosti smlouvy za náležitost smlouvy o postoupení pohledávky. Absence ujednání o úplatě proto nutně vede k závěru o „bezplatnosti“ postoupení pohledávky. K tomu odkazuje na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. července 2010, sp. zn. 28 Cdo 1092/2009.

21. Kromě toho dovolatel nesouhlasí ani s tou částí právní argumentace odvolacího soudu, podle které aplikace insolvenčního zákona a jeho ustanovení o neúčinnosti právních jednání na daný případ sice dopadají, avšak jejich použití by bylo nepřipustným formalismem či nespravedlností. Jde-li o dlužníkovu právní jednání, které je podřaditelné ustanovením insolvenčního zákona o neúčinných právních úkonech, pak je podle dovolatele takové jednání v rozporu se společným zájem věřitelů a nemělo by požívat právní ochrany.

22. Dovolatel poukazuje i na to, že odvolací soud připouští, že smlouvy o postoupení pohledávek byly uzavřeny z důvodu zániku pohledávky dlužníka, proti které bude žalovaným započtena jeho pohledávka vůči dlužníku z titulu dodávek zboží, přičemž žalovaný se stane novým věřitelem společnosti A, která mu fakticky uhradí cenu zboží. Taková smlouva je však podle judikatury Nejvyššího soudu [potud poukazuje na usnesení ze dne 31. července 2017, sp. zn. 29 Cdo 52/2015 (správně jde o usnesení sen. zn. 29 ICdo 52/2015)] typickým úkonem bez přiměřeného protiplnění. V dané věci bylo zjištěno, že k těmto obchodům dlužník přistupoval v situaci, kdy čelil exekucím a byl v úpadku. Šlo tak o jakousi reakci na stav faktického úpadku. Někteří věřitelé dodávající zboží dlužníku, a to i za účelem poskytování tzv. náhradního plnění, na podobné praktiky postupování pohledávek z právní opatrnosti nepřistupovali a právě tito dodavatelé se pak stali „v konkursu“ dlužníka přihlášenými věřiteli, kdežto žalovaný získal „bonitní“ pohledávky za společností A.

23. Žalovaný nemá dovolání za opodstatněné. Ve vyjádření zdůrazňuje, že smyslem vzájemné spolupráce mezi dlužníkem, žalovaným a společností A byla pouze služba v podstatě fiktivní, tedy pouhá přefakturace služeb (nikoliv reálné plnění), a to za účelem naplnění podmínky tzv. náhradního plnění ve smyslu § 81 zákona o zaměstnanosti, jak správně uzavřel odvolací soud. Za tuto službu dlužník obdržel odměnu ve výši 5 - 7 % z celkové částky přefakturovaného plnění a právě díky takto sjednané „marži“ došlo ke zvýšení majetkové podstaty dlužníka. Tím se skutkový stav v dané věci odlišuje od skutkových okolností věci řešené Nejvyšším soudem v dovolatelem odkazovaném usnesení sen. zn. 29 ICdo 52/2015, kde šlo o „klasický závazkový vztah“ mezi stranami, kdy žalovaný měl dluh vůči dlužníku z titulu neuhrazených faktur za reálné plnění.

24. Nejvyšší soud nejprve posuzoval přípustnost dovolání.

25. Přípustnost dovolání nezakládá první z dovolatelem předestřených otázek o tom, zda absence údaje o úplatě za postoupení pohledávky ve smlouvě o postoupení pohledávky vede k závěru o „bezplatnosti“ (bezúplatnosti) jejího postoupení.

26. Je tomu tak již proto, že odvolací soud neuzavřel, že postupní smlouvy byly sjednány jako bezúplatné, ale naopak výkladem (podle § 553 odst. 2 a § 556 o. z.) dospěl k závěru o jejich úplatnosti. Otázka posouzení samotného ujednání ve smlouvě pak odpovídá zásadám pro výklad právních jednání, jak je Nejvyšší soud formuloval například v důvodech rozsudku ze dne 31. října 2017, sp. zn. 29 Cdo 61/2017, uveřejněného pod číslem 4/2019 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

27. V dané věci bylo vůlí obou smluvní stran, jak plyne i z jejich následného jednání, uzavření smluv o postoupení pohledávek, kdy úplata za postoupení odpovídala nominální hodnotě postupovaných (částí) pohledávek dlužníka za společností A.

28. Dovolání je však přípustné pro řešení druhé z dovolatelem předestřených otázek, když potud jde o otázku dovolacím soudem v daných skutkových souvislostech beze zbytku nezodpovězenou.

29. Nejvyšší soud se především - v hranicích právních otázek vymezených dovoláním - zabýval správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

30. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

31. Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

32. Úvodem Nejvyšší soud bez vlivu na výsledek dovolacího řízení poznamenává, že napadené rozhodnutí (stejně jako rozsudek insolvenčního soudu) postrádá zdůvodnění (opodstatnění) toho, proč u smluv uzavíraných v době od 1. ledna 2014 oba soudy nadále používají pojem „právní úkon“ dle § 34 zákona č. [40/1964](#) Sb., občanského zákoníku, ve znění účinném do 31. prosince 2013. Zákon č. [89/2012](#) Sb., občanský zákoník, nahradil tento pojem pojmem „právní jednání“ (srov. § 545 a násl. o. z.). Při absenci argumentace pro jiný závěr bude Nejvyšší soud při svých úvahách v této věci dále používat terminologii zavedenou s účinností od 1. ledna 2014.

33. Podle § 235 odst. 1 insolvenčního zákona neúčinnými jsou právní úkony, kterými dlužník zkracuje možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodňuje věřitele na úkor jiných. Za právní úkon se považuje též dlužníkovu opomenutí.

Podle § 240 insolvenčního zákona právním úkonem bez přiměřeného protiplnění se rozumí právní úkon, jímž se dlužník zavázal poskytnout plnění bezúplatně nebo za protiplnění, jehož obvyklá cena je podstatně nižší než obvyklá cena plnění, k jehož poskytnutí se zavázal dlužník (odstavec 1). Právním úkonem bez přiměřeného protiplnění se rozumí pouze právní úkon, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku, nebo právní úkon, který vedl k dlužníkovu úpadku. Má se za to, že právní úkon bez přiměřeného protiplnění učiněný ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, je úkonem, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku (odstavec 2). Právnímu úkonu bez přiměřeného protiplnění lze odporovat, byl-li učiněn v posledních 3 letech před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, anebo v době 1 roku před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch jiné osoby (odstavec 3). Právním úkonem bez přiměřeného protiplnění není a/ plnění uložené právním předpisem, b/ příležitostný dar v přiměřené výši, c/ poskytnutí plnění, kterým bylo vyhověno ohledům slušnosti, nebo d/ právní úkon, o kterém dlužník se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládal, že z něj bude mít přiměřený prospěch, a to za předpokladu, že nešlo o úkon učiněný ve prospěch osoby dlužníkovu blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, a že osoba, v jejíž prospěch byl úkon učiněn, nemohla ani při náležité pečlivosti poznat, že dlužník je v úpadku, nebo že by tento úkon mohl vést k úpadku dlužníka.

34. Ve výše uvedené podobě platí citovaná ustanovení insolvenčního zákona beze změn od uzavření obou postupných smluv.

35. Při zohlednění terminologické změny popsané výše lze dosavadní judikaturu Nejvyššího soudu k dovoláním otevřené otázce shrnout takto:

[1] Pro účely posouzení, zda se dlužník zavázal poskytnout plnění bezúplatně nebo za protiplnění, jehož obvyklá cena je podstatně nižší než obvyklá cena plnění, k jehož poskytnutí se zavázal dlužník (§ 240 insolvenčního zákona), je významné především kvantitativní hledisko [poměr mezi cenou obvyklou a cenou sjednanou (vyjádřitelný např. v procentech) a rozdíl obou cen (představující konkrétní částku)]. Současně je ale nutno přihlídnout k dopadu sporného právního jednání do majetkové sféry dlužníka z hlediska možnosti věřitelů, jimž k datu nabytí účinků sporného právního jednání dlužníka svědčila pohledávka za dlužníkem, dosáhnout vůči dlužníku úhrady pohledávek (a schopnosti dlužníka tyto pohledávky zaplatit) a k důvodům, pro které dlužník sporné právní jednání učinil (např. snaha získat prostředky k úhradě již splatných pohledávek věřitelů), jakož i k dalším

okolnostem, za nichž dlužník dotčené právní jednání učinil (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. února 2016, sp. zn. 29 Cdo 307/2014, uveřejněný pod číslem 64/2017 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, k jehož závěrům se Nejvyšší soud přihlásil např. též v rozsudku ze dne 28. února 2019, sen. zn. 29 ICdo 112/2016, nebo v rozsudku ze dne 27. října 2021, sen. zn. 29 ICdo 118/2020).

[2] Uzavře-li dlužník, který nemá další majetek postačující k uspokojení svých věřitelů, jako prodávající se svým věřitelem jako kupujícím kupní smlouvu o prodeji věci, jejíž součástí je dohoda o započtení dříve splatných pohledávek věřitele na pohledávku dlužníka z titulu kupní ceny, takže dlužník reálně obdrží jen zlomek kupní ceny, je taková kupní smlouva vzorovým příkladem právního jednání dlužníka „bez přiměřeného protiplnění“ ve smyslu § 240 insolvenčního zákona. Taková transakce totiž směřuje jen k vytvoření pohledávky (dlužníka proti věřiteli), na kterou si věřitel mohl započíst své (starší) pohledávky vůči dlužníku, čímž by se dlužníku za věc převedenou na věřitele přiměřeného protiplnění (zžitkovatelného k uspokojení dalších věřitelů dlužníka) „reálně“ nedostalo (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. října 2017, sen. zn. 29 ICdo 76/2015, uveřejněný v časopise Soudní judikatura číslo 3, ročník 2019, pod číslem 33).

[3] Lze-li na základě konkrétních okolností té které věci usuzovat, že k započtení pohledávky dlužníka (jako prodávajícího) na úhradu kupní ceny proti dříve vzniklé pohledávce kupujícího vůči dlužníku došlo v bezprostřední věcné a časové souvislosti coby následek uzavření kupní smlouvy, která nebránila být i jen jednostrannému zápočtu pohledávky kupujícího na dohodnutou kupní cenu, pak určení neúčinnosti takové kupní smlouvy (proto, že dlužníku coby prodávajícímu se z ní nedostalo žádného reálného protiplnění) nepřekáží okolnost, že se tak stalo až po uzavření kupní smlouvy (samostatným právním jednáním). K tomu, aby insolvenční soud v takovém případě mohl vyslovit neúčinnost právního jednání dlužníka ve smyslu § 240 insolvenčního zákona, postačí, domáhá-li se insolvenční správce odpůrcí žalobou určení neúčinnosti kupní smlouvy (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. prosince 2021, sen. zn. 29 ICdo 11/2020).

[4] Konečně, v dovolatelem zmiňovaném usnesení sen. zn. 29 ICdo 52/2015, Nejvyšší soud dovodil, že právním jednáním bez přiměřeného protiplnění je i smlouva o postoupení pohledávky, když úplata za postoupení pohledávky sice byla sjednána v částce rovnající se nominální výši postupované pohledávky, nicméně je zcela zjevné, že žalovaný smlouvu neuzavřel s vůlí uhradit sjednanou úplatu, nýbrž s tím, aby zde vznikla pohledávka dlužníka (z titulu úplaty za postoupení pohledávky), proti které by započtl své pohledávky za dlužníkem a současně aby se stal namísto dlužníka (novým) věřitelem pohledávky za dlužníkovým dlužníkem.

36. V takto ustaveném judikatorním rámci Nejvyšší soud především shrnuje, že jeho dosavadní judikatura při výkladu § 240 insolvenčního zákona vychází z toho, že neúčinným právním jednáním může být i smlouva, na jejímž základě se dlužník, který (v době jejího uzavření) je v úpadku, zbaví svého majetku ve prospěch třetí osoby, smluvní strany této smlouvy, na níž převede smlouvou vymezený majetek, aniž by se mu za tento majetek dostalo (reálně) odpovídajícího plnění. Přitom není podstatné, zda je ve smlouvě sjednáno odpovídající plnění (jeho výše odpovídá dlužníkem poskytovanému plnění), ale zda se toto plnění dostane do majetkové sféry dlužníka, resp. zda je (dlužníkem) využitelné pro úhradu jeho (dalších) závazků. Tak tomu zpravidla bude v situaci, kdy dlužník uzavře smlouvu s osobou, která vůči němu disponuje splatnou pohledávkou, jíž následně (ať již na základě dohody s dlužníkem či jednostranným právním jednáním) využije k zápočtu proti pohledávce dlužníka, která je založena touto smlouvou. Z judikatury se podává, že jde zpravidla o kupní smlouvu, ale může jít i o smlouvu o postoupení pohledávky.

37. V poměrech této věci však nelze pominout skutkové reálie zjištěné soudy obou stupňů, které danou věc zřetelně odlišují od případů posuzovaných v označených rozhodnutích dovolacího soudu.

38. Výše zmíněná judikatura Nejvyššího soudu vychází z toho, že jako odporovatelná právní jednání

Lze postihnout dlužníkem sjednané smlouvy, jimiž dlužník umožní svým věřitelům v situaci, kdy není schopen uhradit jejich splatné pohledávky peněžitým plněním, uspokojit je „naturální“ formou, tj. převodem jiného majetku (ať již movitého či ve formě pohledávek). Judikatura při výkladu § 240 insolvenčního zákona tak dopadá na případy, kdy si dlužník z řady svých věřitelů vybere jednoho (některé), jemuž umožní se uspokojit touto formou plnění, ač ostatní věřitelé nedostanou peněžitě plnění ani tuto „náhradu“ a nezbyvá jim než čekat na (možné a v zásadě jen poměrné) uspokojení v následném insolvenčním řízení. Jde tak o uspokojení věřitelů, kteří „již mají“ své pohledávky za dlužníkem a „pouze“ nemají jak je uspokojit, proto berou „zavděk“ alespoň tímto způsobem uspokojení.

39. Odvolací soud shodně s žalovaným správně poukazuje na to, že žalovaný byl v době uzavření žalobou zpochybněných smluv ve zcela jiném postavení. V té době nebyl věřitelem dlužníka, byl v pozici podnikatele, o jehož výrobky měl zájem třetí subjekt (věřitel A), jehož záměrem však bylo do celé transakce zapojit dlužníka, aby tím splnil své povinnosti vyplývající z § 81 zákona o zaměstnanosti. Jak vyplynulo ze skutkových zjištění odvolacího soudu, za účelem zajištění této „služby“ byla společnost A ochotna zaplatit za zboží, jehož dodavatelem byl žalovaný, vyšší než obvyklou cenu s tím, že toto navýšení bude jakousi provizí pro dlužníka za to, že věřitel A v důsledku sjednaného způsobu nákupu zboží zároveň splní své povinnosti plynoucí z označeného ustanovení zákona o zaměstnanosti. Protože dlužník v důsledku své nepříznivé ekonomické situace nemohl volně nakládat se svým účtem, bylo na žalovaném a na společnosti A, zda přistoupí na dlužníkem zvolený model obchodní spolupráce spočívající v uzavření smlouvy o postoupení pohledávky namísto platby společnosti A dlužníku a následné úhrady kupní ceny dlužníkem žalovanému.

40. Z ekonomického hlediska je zřejmé, že popsaná varianta spolupráce pro dlužníka v konečném důsledku nebyla nevýhodná, neboť na základě uskutečněných navazujících právních jednání (uzavření souvisejících smluv a provedení jednostranných zápočtů) se dlužníku podle všeho dostalo provize (od společnosti A), kterou by, nebýt tohoto obchodu, nezískal. Žalovaný tak v celé transakci nebyl osobou, která jako věřitel byla zvýhodněna (nelze posuzovat postupní smlouvy samostatně bez zohlednění celého popsaného způsobu obchodování mezi těmito třemi subjekty), ale jen jakýmsi článkem řetězce, jehož zapojením do celého obchodu mohl dlužníku vzniknout příjem (ona provize, marže), který mohl být použit k uspokojení pohledávek věřitelů dlužníka.

41. Z uvedeného se podává, že závěry odvolacího soudu je nutné korigovat pouze potud, že žalobou zpochybněné postupní smlouvy nebyly neúčinné „ani formálně“. V dané věci totiž s ohledem na specifické skutkové okolnosti vůbec nešlo o právní jednání bez přiměřeného protiplnění, tedy ani o neúčinná právní jednání.

42. Jelikož se dovolateli prostřednictvím uplatněné dovolací argumentace nepodařilo zpochybnit správnost rozhodnutí odvolacího soudu a řízení ani netrpí vadami, jež by mohly mít za následek nesprávnost napadeného rozhodnutí, Nejvyšší soud dovolání podle § 243d odst. 1 písm. a/ o. s. ř. zamítl.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Bezplatná obhajoba \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Omezení vlastnického práva veřejným prostranstvím a bezdůvodné obohacení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)

- [Opomenuté vyjádření účastníka řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Služební poměr](#)
- [Svéprávnost \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Určitost sankcionované povinnosti](#)
- [Pohledávka](#)
- [Náhrada škody](#)
- [Náhrada škody](#)
- [Dražba \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Insolvenční řízení a náhrada škody \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)